

Mr Slobodan N. Ilijić¹

PRIKAZ KNJIGE

PRIRUČNIK ZA OSIGURANJE I PRAVO OSIGURANJA

Autori: prof. dr Jasna Pak, prof. dr Ilija Babić

Izdavač: Triglav osiguranje a.d.o.

Godina: 2020.

Strana: 375

Autori „Priručnika za osiguranje i pravo osiguranja“ poručuju da je knjiga namenjena zaposlenima u društvima za osiguranje i u društvima za zastupanje u osiguranju, odnosno nezavisnim zastupnicima u osiguranju, uključujući i one među zaposlenima u delatnosti osiguranja koji nisu završili pravni fakultet. Klasifikacija se sastoji iz šest delova, delovi su razvrstavani na glave, a glave na odeljke, odnosno na pododeljke.

I deo

Prvi deo knjige je sastavljen iz dve tematske celine. Jednu celinu čini – Uvod – a drugu – Statusno pravo osiguranja. Uvod obuhvata tri glave, a Statusno pravo osiguranja devet glava.

1.1. O pojmu osiguranja i ugovoru o osiguranju raspravlja se u početku Uvoda. Pošlo se od objašnjenja delatnosti osiguranja. Na današnjem stepenu razvoja delatnost osiguranja obavljaju društva za osiguranje na osnovu dozvole nadležnog državnog organa, radi pružanja materijalne zaštite fizičkim i pravnim licima od posledica osiguranih rizika, na načelu uzajamnosti i solidarnosti, uz primenu posebnih pravnih pravila i tehnike osiguranja zasnovane na statistici i matematici. U praksi, zainteresovano fizičko ili pravno lice zaključuje ugovor o osiguranju sa osiguravajućim društvom, radi zaštite od određenog rizika. Kraći istorijski osvrt sadrži konstataciju da je delatnost osiguranja nastala u XVIII veku. Posle Drugog svetskog rata delatnost

¹ Član Predsedništva Udruženja pravnika Srbije

osiguranja bila je regulisana nizom zakona. Za to vreme pretrpela je više reformi, da bi Zakon o osiguranju iz 2014. godine (ZO) poboljšao pravna pravila o osnivanju i nadzoru nad društvima za osiguranje.

1.2. Izvori prava osiguranja izloženi su u Uvodu. Na vrhu lestvice postavljen je zakon. Najvažniji zakoni među izvorima prava osiguranja u Republici Srbiji su ZO i Zakon o obligacionim odnosima (ZOO). Sledeći niži stepenik u hijerarhiji izvora prava osiguranja pripao je podzakonskim aktima, a zatim slede opšti i posebni uslovi osiguranja. Naredno niže mesto u hijerarhiji izvora prava osiguranja zauzeli su običaji, odnosno običaji u građanskom pravu i običaji u trgovinskom (privrednom) pravu. Posle običaja slede opšta pravila građanskog i privrednog prava, a niže na lestvici izvora prava osiguranja postavljeni su opšti akti i akti poslovne politike društava za osiguranje, sudska praksa, te pravna nauka osiguranja.

1.3. Subjekti u delatnosti osiguranja označeni su u trećoj glavi Uvoda. Precizirani su pojmovi osiguravača, ugovarača osiguranja i osiguranika. Detaljno su izloženi uslovi koje treba da ispuni fizičko lice osiguranik, kao subjekat u delatnosti osiguranja.

1.4. Deo knjige o Statusnom pravu osiguranja posvećen je vrstama društava, koja efektivno posluju u našem osiguranju – akcionarskom društvu za osiguranje i sredstvima tog društva, zatim društvu za uzajamno osiguranje i društvu za reosiguranje. Objašnjeni su poslovi posredovanja. Posebno su prikazani zakonski i statutarni zastupnici, zastupanje na osnovu odluke državnog organa i zastupanje na osnovu izjave volje zastupanog, a posebno su prikazani i poslovi društva za zastupanje u osiguranju i fizičkog lica preduzetnika kao zastupnika u osiguranju, kao i poslovi drugih zastupnika u osiguranju (banke i dr.). Pored toga, razmatrana su pravna pitanja u vezi sa ovlašćenjima za obavljanje poslova zastupanja u osiguranju.

1.5. Kandidovan je jedan aktuelan institut u uporednom i domaćem pravu osiguranja – zaštita potrošača osiguranja. Pošlo se od utvrđivanja pojma potrošača osiguranja i obavezujuće primene zakona koji je regulisao zaštitu potrošača. Potom, precizirana su osnovna prava osiguranika kao potrošača, a zatim su razmatrani akti osiguravača i njihov odnos s potrošačkim ugovorom o osiguranju. Najzad, analizirani su propisi o zaštiti kolektivnog interesa potrošača, kao i postupak zaštite kolektivnog interesa.

1.6. Sa etikom u osiguranju, kao sa aktuelnim pitanjem u razvijenim delatnostima osiguranja, suočilo se i Statusno pravo osiguranja. Objašnjeno je šta čini etiku uopšte, a zatim je istraživana etičnost poslovanja u osiguranju. Istraživanje etičnosti poslovanja sprovedeno je putem instrumenata kao što su: (1) kodeks poslovne etike, (2) kodeks korporativnog upravljanja, (3) kodeks o ponašanju u obaveznom osiguranju.

1.7. Ne samo za osiguravače, nego i šire, aktuelnost predstavlja postupanje sa poverljivim podacima ljudi. Statusno pravo osiguranja suočilo se s obavezom osiguravača da čuva poverljive podatke osiguranika i drugih korisnika usluga osiguranja.

Te obaveze markirane su najpre na opšti način, a zatim i kroz pravne izvore, odnosno kroz konkretnu zaštitu podataka o osiguranicima i drugim korisnicima osiguranja.

1.8. U okviru tematske celine Statusno pravo osiguranja obrađena su pitanja prestanka poslovanja društva za osiguranje, društva za posredovanje u osiguranju, društva za posredovanje u reosiguranju i društva za zastupanje u osiguranju, kao i fizičkog lica preduzetnika koji obavlja poslove zastupanja u osiguranju.

1.9. O statusnim promenama pojedinih subjekata iz delatnosti osiguranja referisano je u završnim redovima Statusnog prava osiguranja. Prikazani su osnovi nadzora nad obavljanjem osiguravajuće delatnosti. Ukratko, osvetljena je problematika revizije finansijskih izveštaja subjekata u delatnosti osiguranja, kao i opozivanje subjekata. Tim institutima zaokružen je Prvi deo knjige.

II deo

Drugi deo knjige koji sadrži dve glave poneo je naslov Osnovni činioci osiguranja i podele osiguranja.

2.1. Pod činioce osiguranja svrstani su: rizik, premija i osigurani slučaj. Rizik je definisan u prvoj glavi kao prirodni događaj (oluja, zemljotres, poplava) ili kao događaj prouzrokovan ljudskom radnjom ili propuštanjem koje se može dogoditi. Takođe, rizik podrazumeva događaj koji se ne očekuje u normalnim okolnostima. Premija je objašnjena kao izvor sredstava za izvršenje obaveza iz ugovora o osiguranju i za sredstva potrebna za poslovanje društva za osiguranje. Tom određenju premije dodato je sledeće: da bi obračun premije bio ispravan, njena visina u konkretnom ugovoru o osiguranju treba da odgovara procenjenom riziku. Najzad, podvučeno je da je osigurani slučaj događaj kojim se ostvaruje rizik pokriven konkretnim ugovorom o osiguranju. Naglašeno je da je obaveza osiguravača, dok se ne ostvari rizik, samo moguća, a postaje stvarna tek kad se rizik ostvari. Precizirano je da određeni događaj predstavlja osigurani slučaj ukoliko je nastao u periodu osiguranja i ukoliko je posledica osiguranog rizika.

2.2. Predstavljena je lista podela u osiguranju i kriterijumi za svaku od njih. Najznačajnijom podelom u osiguranju smatra se podela na osiguranje imovine i osiguranje lica. Kriterijum za tu podelu jeste priroda osnovne obaveze osiguravača iz ugovora o osiguranju. Novijeg datuma je podela na životno osiguranje i neživotno osiguranje. Poreklo te podele potiče iz prava osiguranja EU. U Republici Srbiji ta podela je uvedena Zakonom o osiguranju iz 2004. godine. Podvučeno je da ta podela ima tehnički, administrativni značaj, to jest da se vezuje za dobijanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja i nadzor nad njihovim obavljanjem. Sledeća podela u osiguranju počiva na razlici između dobrovoljnog i obaveznog osiguranja. Po shvatanju autora, podela na dobrovoljna i obavezna osiguranja zasnovana je na zahtevu posebnog regulisanja i izučavanja osiguranja. Obavezna osiguranja se na osnovu zakona moraju

zaključiti, a imaju izuzetan ne samo ekonomski nego i socijalni značaj. Podela na individualno i kolektivno osiguranje inspirisana je ugovorom o osiguranju, koji može da bude zaključen individualno i kolektivno. Ugovor o osiguranju sa osiguravačem može da zaključi pojedinac, fizičko lice, u svom interesu ili u interesu nekog drugog lica. Kolektivni ugovor o osiguranju zaključuje sa osiguravačem jedno lice za račun većeg broja drugih lica, što je u interesu svih učesnika u poslu osiguranja. Kolektivno osiguranje je povoljnije od individualnog osiguranja, komentarisali su dalje autori iznoseći razloge za takav stav. Podela na kopnena i plovidbena osiguranja izvršena je s obzirom na to gde rizik može da nastane. Završna podela u osiguranju odnosi se na direktno osiguranje i reosiguranje. Direktni osiguravač je u neposrednom ugovornom odnosu sa osiguranikom, koji nema pravo da se obrati reosiguravaču. Putem reosiguranja, naglašava se u knjizi, sprovodi se vertikalna razdeoba rizika, koji su iznad samoprdržaja osiguravača. Ugovor o reosiguranju zaključuje osiguravač, odnosno reosiguranik i reosiguravač, kojim se bliže utvrđuje koliki deo rizika se prenosi na reosiguravača i koje su obaveze ugovornih strana.

III deo

Treći deo koji sadrži šest glava naslovljen je kao Opšta pravila obligacionih ugovora.

3.1. U početnim redovima ovog dela knjige iznete su pretpostavke za zaključenje ugovora. Navedeno je da je ugovor o osiguranju obligacioni ugovor na koji se primenjuju opšta načela i pravila ugovornog prava, kao i posebna pravila sadržana u više zakona. Detaljno su analizirani sastojci ugovora, zatim predmet i osnov (kauza), a na kraju su objašnjene i specifičnosti svakog od njih.

3.2. Zaključenje ugovora posmatrano je iz više uglova. Pogled na ponudu ugovora obuhvatio je, pored pojma ponude uopšte, javnu ponudu, ponudu prisutnom i odsutnom licu, dok su pod prihvatom ponude, pored opšteg pojmovnog određenja, opisani aktivno i pasivno prihvatanje ponude. Razmatrani su mesto i trenutak zaključenja ugovora, kao i predugovora. Analizirano je zaključenje ugovora na osnovu opštih uslova, kao i sudska kontrola opštih uslova.

3.3. Forma ugovora istraživana je kao poseban predmet. Konstatuje se da je ugovor formalan ako su ugovorne strane po zakonu ili po sporazumu obavezne da u određenoj formi daju izjavu volje. Polisa osiguranja ima formu privatne isprave, koju osiguravač sačinjava, potpisuje i dostavlja na potpis ugovaraču osiguranja. Ocenjeno je da se pravilo prema kome ugovori ne podležu formi sve više sužava, tako da se ugovori u privredi u svakom slučaju moraju zaključiti u pismenoj formi. Pri završetku istraživanja formi ugovora izloženo je zaključivanje ugovora u elektronskom obliku i forma javne isprave.

3.4. Nevažeci ugovori sagledavani su posebno. Pažnja je najpre usredsređena na ništave ugovore, a onda na rušljive ugovore.

3.5. Opšte dejstvo ugovora i prestanak ugovora tematski su obeležili treći deo knjige. U prvom redu razmatrano je dejstvo dvostrano obaveznih ugovora. Objašnjeni su odgovornost za materijalne i pravne nedostatke ispunjenja i jednostrano raskidanje ugovora zbog neispunjenja, a na kraju su prikazani sporazumni raskid ugovora i prigovor neispunjenja ugovora. U produžetku je razmotrena dilema da li usled promenjenih okolnosti raskinuti ili izmeniti ugovor. Dalje, analizirane su pretpostavke za raskid ugovora i dužnost obaveštavanja, kao i odluka suda. Pored ispunjenja ugovora kao načina njegovog prestanka, na više od 20 strana u knjizi osvetljeni su ostali načini prestanka ugovora: (1) prebijanje (kompenzacija); (2) otpuštanje duga; (3) novacija (prenov); (4) sjedinjenje (konfuzija); (5) zastarelost potraživanja.

3.6. Završnica trećeg dela knjige posvećena je založnom pravu, odnosno stvarnim sredstvima obezbeđenja i ispunjenja ugovora. Tom prilikom interpretirani su hipoteka, ručna zaloga i registarsko založno pravo (hipoteka na pokretnoj stvari).

IV deo

Četvrti deo knjige naslovljen je kao Posebna pravila o ugovoru o osiguranju. Unutar tog dela knjige nema podele na glave.

4.1. U početku ovog dela knjige razmatran je pojam interesa. Polazište u izlaganju pojma interesa sastojalo se od definisanja odnosa osiguranika prema očuvanju vrednosti koju za njega ima predmet osiguranja. Predmet osiguranja može da bude određena nepokretnost, odnosno imovina ili doživljenje nekih godina života, odnosno život osiguranika ili korisnika tog osiguranja. Kada osiguranik ili ugovarač osiguranja ne bi imao interes da se ne desi osigurani slučaj, postojala bi opasnost da osiguranje posluži za ostvarenje pravno nedozvoljenih ciljeva. Ukazano je na specifičnost ugovora o osiguranju, kome je zakonodavac posvetio veću pažnju nego drugim ugovorima, naglašeno je u knjizi. Interes je razmatran s obzirom na različite vrste poslova osiguranja.

4.2. Postupak zaključenja ugovora o osiguranju sagledavan je putem instituta. Svaki od instituta u tom postupku prikazan je kao jedna celina, a te celine čine ponuda, polisa osiguranja i list pokrića. Za ponudu je konstatovano da može da bude usmena, a ako nije usmena, onda se u praksi svodi na upitnik koji sastavlja osiguravač. U pogledu polise osiguranja, podvučeno je da je danas propisan obrazac polise jedino u obaveznom osiguranju od auto-odgovornosti, dok u svim ostalim poslovima osiguranja forma polise nije propisana unapred. Uz zaključak da je polisa najznačajniji dokument u postupku zaključenja ugovora o osiguranju, navedene su vrste polisa koje se koriste u praksi, a objašnjeni su i bitni elementi koje polisa treba da sadrži. O listu pokrića je naglašeno da se izdaje u slučaju kada je ugovaraču osiguranja potrebna osiguravajuća zaštita dok osiguravač još nije u mogućnosti da izda polislu.

4.3. Pri završetku četvrtog dela knjige koncentrisane su na jednom mestu osnovne obaveze ugovornih strana. Posebno su obrađene obaveze osiguravača u slučaju nadosiguranja, podosiguranja i dvostrukog osiguranja, a tretirani su i osnovi prestanka ugovora o osiguranju.

V deo

Peti, najobimniji deo knjige pod naslovom Građanska odgovornost za štetu sadrži osam glava, sa brojnim odeljcima i pododeljcima.

5.1. Peti deo knjige počinje opštim izlaganjem o građanskoj odgovornosti. Postavljeno je pitanje: kakav opšti odnos postoji između odgovornosti i pravne odgovornosti? Odgovornost je definisana kao snošenje negativne posledice za određeno ponašanje (činjenje ili nečinjenje) kojima se krši društvena norma. Pravna odgovornost jednaka je građanskoj odgovornosti, a nastala je usled povrede građanskopravne norme, čime je dat odgovor na postavljeno pitanje. Ukazano je na sledeća obeležja građanske odgovornosti: (1) građanska odgovornost nastaje protivpravnim ponašanjem fizičkog ili pravnog lica; (2) protivpravno ponašanje za posledicu mora da ima prouzrokovanje štete; (3) štetu je dužan da naknadi štetnik, ali u određenim pravnim situacijama i odgovorno lice koje nije prouzrokovalo štetu (roditelji za maloletnu decu itd.); (4) sadržina građanske odgovornosti jeste naknada štete koja uvek pogađa imovinu lica odgovornog za štetu; (5) građanska odgovornost je, po pravilu, prenosiva, tako da deluje i za univerzalne pravne sledbenike, dok je pravo na naknadu nematerijalne štete, po pravilu, neprenosivo.

5.2. Pregovaranje i predugovorna odgovornost važni su instituti obligacionog prava, koji su u ovoj knjizi posmatrani sa stanovišta osiguranja. Smatra se da lice koje zaključuje osiguranje od građanske odgovornosti ima pokriće i za štete prouzrokovane u vezi s pregovorima za zaključenje nekog obligacionog ugovora ako su pokrivene čisto imovinske štete. U praksi, velika privredna društva u svojoj delatnosti zaključuju ugovore na veliku vrednost posle dugotrajnih pregovora povezanih sa značajnim troškovima. Ugovorom o osiguranju predugovorne odgovornosti može se isključiti ili ograničiti pokriće, ukazano je u knjizi. Dopunskim uslovima osiguranja pokriće se prilagođava potrebama osiguranika, koji su izloženi ovom riziku odgovornosti.

5.3. Razmatran je i odnos između građanske i krivične odgovornosti, odnosno odnos između parničnog i krivičnog suda, a sve to iz aspekta osiguranja. Podvučeno je da nisu retki slučajevi u praksi osiguravača da se vodi krivični postupak protiv osiguranika u pogledu događaja koji je pokriven osiguranjem. Ako je zbog saobraćajne nezgode koju je prouzrokovao osiguranik pokrenut krivični postupak u kome je doneta oslobađajuća presuda, a oštećeni podnese tužbu za naknadu štete protiv osiguranika i osiguravača, parnični sud može utvrditi da postoji odgovornost osiguranika za prouzrokovanu štetu iako je krivični sud doneo oslobađajuću presudu.

5.4. Posebno je tretirana tema o rokovima zastarelosti potraživanja kad je šteta prouzrokovana krivičnim delom. Uz pozivanje na ZOO, ukazano je da obaveza osiguranika i njegovog osiguravača prema oštećenom zastareva u roku od tri godine od dana saznanja za štetu i učinioca, a u slučaju kada je šteta prouzrokovana krivičnim delom, rok zastarelosti potraživanja može da bude znatno duži.

5.5. Odgovornost po osnovu krivice imala je dugu istoriju. Namera je najteži oblik krivice. Navedeno je da se osigurani slučaj koji je namerno prouzrokovan ne može osigurati. Kad je osiguranikova radnja ili propuštanje namerno, tada nema nezvesnosti koje je osnovno obeležje rizika. Što se pak tiče krajnje nepažnje, zakonom nije predviđeno da se ne može osigurati, naglašeno je u knjizi. U osiguranju stvari krajnja nepažnja uglavnom je isključena, ali se može posebno ugovoriti. Odredbama ugovora o isključenjima iz osiguranja, krajnja nepažnja se posredno isključuje iz osiguranja, ako bi njeno pokriće uticalo na povećanje nemarnosti, što je socijalno neprihvatljivo i za moralnu osudu, napomena je autora. To bi bio slučaj u osiguranju od građanske odgovornosti, koja generalno ne isključuje krajnju nepažnju, ali pokriće ograničava na društveno prihvatljive slučajeve, precizirano je u knjizi.

5.6. Razmatrani su posebni oblici nepažnje i u tome nepažnja dobrog stručnjaka. Povreda pažnje dobrog stručnjaka ima za posledicu nastanak odgovornosti za prouzrokovanu štetu. U vezi s nepažnjom stručnjaka, ukazano je na to da je nužno definisati pravila profesionalne delatnosti (deontološka pravila). Pravila profesionalne delatnosti su tehnička pravila odgovarajuće delatnosti prema kojima bi tu delatnost trebalo obavljati, a običaji obuhvataju i sistematizovane i objavljene trgovačke običaje – uzanse. Pravila najčešće utvrđuju profesionalna udruženja, komore, društva (lekara, advokata, arhitekata, posrednika u osiguranju, inženjera i drugih profesija), čiji su članovi dužni da ih se pridržavaju. Ta pravila su od posebnog značaja za osiguranje od profesionalne odgovornosti, koje je za veći broj profesija obavezno, podvučeno je u knjizi. Odgovornost za štetu usled profesionalne greške ne može se ispravno utvrditi ako nema uvida u pravila koja su utvrđena na nivou profesionalnih udruženja. U sudskom postupku koji se vodi radi naknade štete koriste se ta pravila, a za veštake se biraju lica koja su poznati stručnjaci i istaknuti članovi udruženja.

5.7. Obrađen je i institut nepažnje u vršenju nadzora. Polazište je bilo da onaj ko je dužan da se stara o pojedinim kategorijama fizičkih lica odgovara zbog propuštanja vršenja potrebnog nadzora nad radnjama tih lica. U knjizi je naveden sledeći primer: ako je dete povređeno u školi ili na ekskurziji, odgovara škola. Taj primer je posmatran iz ugla osiguranja. Osiguranje od odgovornosti koje je zaključila škola pokriva štete koje pretrpe učenici dok su pod nadzorom u školi ili van nje (na ekskurziji, tokom učestvovanja na priredbama, sportskim i drugim takmičenjima, organizovanim posetama muzeju i dr.). U pomenutim situacijama, precizirano je u knjizi, oni koji su dužni da vrše nadzor nad poslovno nesposobnim, odnosno

maloletnim licima, odgovaraju oštećenom za štetu koju su ta lica pričinila, jer se smatra da je propušteno da se vrši potreban nadzor nad njima.

5.8. U okviru odgovornosti za štetu razmatrana je i odgovornost za opasnu stvar ili opasnu delatnost, koja je definisana kao objektivna odgovornost za štetu nastalu od stvari ili delatnosti od kojih potiče povećana opasnost od štete po okolinu, bez obzira na krivicu. Stvari koje po svojim osobinama, položaju ili upotrebi stvaraju povećan rizik ili opasnost od štete za ljudski život ili zdravlje, kao i delatnosti od kojih preti opasnost od štete koja prevazilazi uobičajene granice, jesu opasne stvari odnosno opasne delatnosti. Odgovornost za štetu od tuđe stvari može da bude pokrivena osiguranjem od odgovornosti, bilo u okviru osnovnog pokrivača, bilo u okviru posebno ugovorenog. Osiguranje od odgovornosti iz delatnosti kao izvora opasnosti pokriva odgovornost osiguranika ako se tuđa stvar nalazi kod njega u vezi sa obavljanjem delatnosti. Izvan obavljanja delatnosti, ta odgovornost može da bude obuhvaćena osiguranjem od odgovornosti u svojstvu privatnog lica ili obavljanja neke izvanprivredne aktivnosti kao izvora opasnosti (kulturne, sportske i dr.).

5.9. Posebno su objašnjeni odgovornost za drugog i uloga osiguranja. Odgovornost za drugog obuhvata slučajeve za koje ne odgovara štetnik nego drugo lice koje je s njim u pravno relevantnom odnosu. Odgovornost za drugog, navedeno je u knjizi, izvodi se iz odnosa koji postoji između štetnika i odgovornog lica, a ustanovljava se u korist oštećenog. U vezi s odgovornošću za drugog podvučeno je sledeće: ako poslodavac ima osiguranje od odgovornosti iz delatnosti kao izvora opasnosti, osiguravač će naknaditi i štetu koju je radnik prouzrokovao na radu ili u vezi sa radom. Ako je radnik štetu učinio namerno, osiguravač ima pravo na regres. Poslodavac odgovara i za štetu koju pretrpi radnik. Osiguranjem od odgovornosti po pravilu se pokriva odgovornost za štete koje pretrpi radnik i odgovornost za štete koje pretrpe druga lica.

5.10. Istraživana je i odgovornost za duševno bolesna lica i lica zaostala u umnom razvoju, kao i pogled na njihovo osiguranje. Pošlo se od norme da lice koje usled duševne bolesti ili umne zaostalosti ili iz kojih drugih razloga nije sposobno za rasuđivanje ne odgovara za štetu koju drugome prouzrokuje. Osiguranje od opšte građanske odgovornosti ustanova za smeštaj, nadzor i lečenje ovih lica pokriva štete koje ta lica prouzrokuju.

5.11. Ako štetu pričini maloletnik do navršene sedme godine, precizirano je u knjizi, njegovi roditelji odgovaraju za štetu bez obzira na njegovu krivicu. Za štetu koju maloletno dete koje je navršilo sedam godina, a nije navršilo 14 godina života, prouzrokuje drugom odgovaraju njegovi roditelji po principu krivice, osim ako dokažu da je šteta nastala bez njihove krivice. Aspekti osiguranja predstavljeni su tako da osiguranje od opšte građanske odgovornosti koje zaključi roditelj radi zaštite od ovih rizika u svakodnevnim aktivnostima (izvor opasnosti i svojstvo privatnog lica), pokriva njegovu odgovornost za štete koje prouzrokuje deliktno nesposobno

dete. Pored toga, osiguranje škola i drugih ustanova kojima su deca poverena na čuvanje pokriva ovu odgovornost.

5.12. Prezentirana je odgovornost za štetu od pojedinih opasnih stvari, a posebno odgovornost proizvođača stvari s nedostatkom, kao i aspekti osiguranja. Osnovno je da zbog nedostatka kupljene stvari kupac ili članovi njegovog domaćinstva mogu pretrpeti štetu na svojim ličnim dobrima (povreda tela, smrt), ili može da bude prouzrokovana šteta na ostalim stvarima kupca, mnogo veća od vrednosti kupljene stvari. Na osiguranje od odgovornosti za štete od proizvoda s nedostatkom primenjuju se uslovi osiguranja od opšte građanske odgovornosti i posebni uslovi kojima se obim osiguravajućeg pokriva prilagođava ovim izvorima opasnosti. Pravila o odgovornosti proizvođača, uvoznika i trgovaca od značaja su za obavezu osiguravača koja se može utvrditi ako se dobro poznaje rizik koji je predmet osiguranja i u interesu osiguranika.

5.13. U knjizi su sagledani posebni slučajevi odgovornosti za štetu, a u tome odgovornost za terorističke akte, javne demonstracije i manifestacije. Podvučeno je da osiguranje od odgovornosti koje zaključi država obezbeđuje pokriće šteta koje fizička lica pretrpe usled javnih demonstracija i manifestacija. Uslovi za osiguranje od opšte građanske odgovornosti ne sadrže odredbu kojom se ovaj rizik isključuje iz osiguranja ili odredbu koja predviđa da se pokriće mora posebno ugovoriti. Država ima pravo i obavezu da zahteva naknadu isplaćenog iznosa od lica koje je štetu prouzrokovalo i u slučaju da ima osiguranje od odgovornosti, to pravo ima i osiguravač na osnovu prava na regres po osnovu subrogacije. Odgovornost usled akata nasilja ili terora isključena je iz osiguranja.

5.14. Pojedini slučajevi odgovornosti za štetu odnose se i na odgovornost organizatora priredbe. Pošlo se od toga da organizator priredbe, koja okuplja veći broj ljudi, u zatvorenom ili na otvorenom prostoru, odgovara za štetu nastalu smrću ili telesnom povredom usled vanrednih okolnosti koje u takvim prilikama mogu nastati, kao što je talasanje masa, opšti nered i sl. Organizator priredbe izložen je riziku odgovornosti za štetu koju može pretrpeti veliki broj ljudi. Osiguravači vode računa o toj činjenici i pokriće uslovljavaju posebnim obavezama ugovarača osiguranja koja imaju za cilj da se priredba bezbedno održi.

5.15. Posebni slučajevi odgovornosti za štetu odnose se na odgovornost staratelja, kao i osiguranje staratelja. Rešenjem o stavljanju štice pod starateljstvo organ starateljstva postavlja i staratelja koji je dužan da se o njemu savesno stara. Odgovornost osiguranika kao staratelja može biti pokrivena osiguranjem koje se odnosi na svojstva osiguranika kao izvora opasnosti. Fizičko lice – staratelj koje zaključi osiguranje od odgovornosti u svojstvu privatnog lica podrazumeva njegove svakodnevne životne aktivnosti, koje se ne obavljaju radi sticanja zarade (poslovi u domaćinstvu, staranje o članovima porodice, bavljenje rekreativnim sportom i dr.). Osnovne i posebne odredbe Uslova za osiguranje od opšte građanske odgovornosti

ne isključuju odgovornost osiguranika kao zakonskog zastupnika maloletne dece ili staratelja. Ako se posebno ugovori, pokrivene su i čisto imovinske štete.

VI deo

Šesti deo knjige koji se bavi Osiguranjem od građanske odgovornosti ima šest odeljaka.

6.1. U prvoj polovini šestog dela knjige razmatrana su opšta pitanja osiguranja od odgovornosti, osiguranje od opšte građanske odgovornosti i njegove specifičnosti, direktna tužba i štete isključene iz osiguranja od opšte građanske odgovornosti.

6.2. Druga polovina šestog dela knjige posvećena je osiguranju od auto-odgovornosti, međunarodnoj karti osiguranja i obavezama garantnog fonda za naknadu štete od motornog vozila.

Prilozi, literatura i stvarni registar

7.1. Posle šest delova knjige odštampani su prilozi koji čine knjigu praktičnom i korisnom. Među priložima se nalaze se: (1) ponuda; (2) polisa osiguranja; (3) list pokrića; (4) primerak evropskog izveštaja o saobraćajnoj nezgodi; (5) zelena karta; (6) primer redukcije osigurane sume u slučaju neplaćanja premije osiguranja za slučaj doživljenja; (7) primer raspodele obaveze osiguravača kod dvostrukog osiguranja; (8) primena pravila proporcionalnosti; (9) doplatak (malus) i popust (bonus) s obzirom na tehnički rezultat; (10) primer korekcije premije za trajanje osiguranja ispod godine dana; (11) primer učešća osiguranika u šteti (franšiza) od 10%; (12) izračunavanje prosečne štete, prosečne premije i prosečne premijske stope u neživotnom osiguranju.

7.2. Na kraju knjige je obiman spisak korišćene domaće i uporednopravne literature i veoma pregledan stvarni registar na osam strana.

O autorima

Posle izdavanja knjige, a pre objavljivanja ovog prikaza, jedan od autora knjige, prof. dr Jasna Pak, napustila nas je zauvek. Njen put u delatnosti osiguranja započet je zaposlenjem kod vodećeg osiguravača, kod koga je ispekla zanat u osiguranju, a 80-ih godina XX veka zaplovila je samostalno u vode teorije prava osiguranja. U to vreme pretpostavljeni na poslu kod vodećeg osiguravača bio joj je niko drugi do tada prvi teoretičar prava osiguranja od građanske odgovornosti u Republici Srbiji dr Vojislav Sokal. U svojim stručnim i naučnim radovima obrađivala je tadašnju aktuelnu temu – osiguranje od građanske odgovornosti za rizike od nuklearne

energije. Kao magistar pravnih nauka, objavljivala je radove u časopisu *Osiguranje udruženog rada*, tada vodećem časopisu iz materije osiguranja u Republici Srbiji. Iz zavoda za osiguranje prelazi u Institut za uporedno pravo u Beogradu gde nastavlja da se bavi naukom osiguranja. Istupala je na savetovanjima i drugim naučnim i stručnim skupovima sa temama iz prava osiguranja. Uređivala je *Reviju za pravo osiguranja* i objavljivala priloge i prevode napisa iz strane literature o osiguranju. Bila je univerzitetski poslenik, redovni profesor, a u tom svojstvu objavila je udžbenik o pravu osiguranja i, kao vodeći autor, udžbenik o osnovama osiguranja. Sarađivala je u časopisu *Tokovi osiguranja*. Ova knjiga iz oblasti prava osiguranja, čiji je prikaz pred čitaocem, samo je manji deo iz opusa koji je ostao u srpskom pravu osiguranja kao zaostavština prof. dr Jasne Pak. U izradi ove knjige u svojstvu koautora svoj veliki doprinos dao je prof. dr Ilija Babić, koji je bio sudija Vrhovnog suda bivše BiH i Saveznog suda SRJ, a danas je profesor Obligacionog prava, član Redakcije za državno uređenje, pravo i politikologiju *Srpske enciklopedije*, autor *Leksikona obligacionog prava* i niza pravnih publikacija. Ova knjiga je rezultat udruženog poduhvata dvoje vodećih pravnih pisaca, jednog iz materije prava osiguranja i drugog iz materije građanskog i obligacionog prava, tako da je toplo preporučujemo čitalačkoj publici i stručnoj javnosti iz oblasti prava osiguranja.